

Tomasz Danilecki, Marcin Zwolski,
Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim (1944–1956),
Białystok 2008

W 2008 r. Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Białymstoku wydał książkę autorstwa Tomasza Danileckiego i Marcina Zwolskiego pt. *Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim (1944–1956)*. Zgodnie z zapowiedzią dyrektora białostockiego Oddziału IPN, prof. dra hab. Cezarego Kukli, zawartą w krótkim wprowadzeniu, wspomniana książka ma stanowić początek cyklu publikacji pracowników tej instytucji, „poświęconych historii terenowego aparatu bezpieczeństwa w Polsce północno-wschodniej” (s. 5).

Monografia Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim, jak słusznie zauważyli autorzy, nie ukazuje „historii «zwykłej» placówki UB” (s. 8). Bo też powiat bielski w owym czasie do zwykłych nie należał. Był to teren zróżnicowany pod względem narodowościowym, kulturowym i religijnym. Różne były także postawy polityczne ludności tego powiatu. Powtarzając za autorami książki, chociaż jest to uproszczenie, możemy stwierdzić, że tereny te zamieszkiwała wrogo nastawiona do „nowej władzy” ludność polska i zwykle przychylna tej władzy ludność białoruska. Był to powiat, na którym do połowy lat 50. działało zbrojne podziemie.

Omawiana książka, licząca 288 stron, wydana została w charakterystycznej dla publikacji białostockiego oddziału IPN oprawie. Na białej, twardej okładce opatrzonej tytułem umieszczono nawiązujące do podjętego tematu: zdjęcie „Grupy Operacyjnej Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim przed wyjazdem na akcję”. W prawym dolnym rogu oprawy umieszczono imitację odcisku pieczęci Instytutu Pamięci Narodowej.

Książka składa się ze wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych, podsumowania i aneksów. Oprócz umieszczonego zaraz po *Wstępie*, *Wykazie skrótów* i *Bibliografii* przedstawionej po aneksach, autorzy dołączyli także *Indeks nazwisk* i *Indeks miejscowości* wymienianych w książce. Na ostatnich kilkunastu stronach publikacji zaprezentowane zostały fotokopie dokumentów, mapa, plany i zdjęcia związane z podjętym tematem.

Opracowanie zostało przygotowane w oparciu o bogate materiały archiwalne o różnej proveniencji, znajdujące się w zbiorach Archiwum IPN w Warszawie, archiwów oddziałów IPN w Białymstoku, Gdańsku, Wrocławiu, oraz Archiwum Państwowego w Białymstoku.

We *Wstępie* autorzy dokonali systematyki wykorzystanych w pracy źródeł. Oczywisty był fakt, że T. Danilecki i M. Zwolski najczęściej odwoływali się do dokumentów wytworzonych przez aparat bezpieczeństwa. Były to m.in. materiały sprawozdawcze opracowane przez kierownictwo PUBP w Bielsku Podlaskim i Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku. Ponadto w pracy wykorzystano protokoły odpraw w WUBP w Białymstoku i Wojewódzkim Komitecie Bezpieczeństwa oraz protokoły z kontroli PUBP w Bielsku Podlaskim, meldunki operacyjne i raporty funkcjonariuszy UB.

Drugą grupę źródeł wykorzystanych w publikacji stanowiły archiwalia wytworzone przez – jak określili to autorzy – „konspiracyjne organizacje antykomunistyczne”. Obejmowały one charakterystykę terenu z uwzględnieniem m.in. nastrojów miejscowej ludności oraz działań UB i wojska.

Kolejną grupę materiałów wykorzystanych w pracy stanowiły źródła wytworzone przez „administrację państwową”. Były to przede wszystkim sprawozdania starosty bielskiego i wojewody białostockiego. Autorzy w sposób uproszczony, lecz nieuzasadniony, do tej grupy zaliczyli także materiały wytworzone przez administrację partyjną. Były to protokoły, korespondencja i inne dokumenty powstałe z Komitecie Powiatowym Polskiej Partii Robotniczej w Bielsku Podlaskim, następnie Komitecie Powiatowym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Bielsku Podlaskim oraz w Komitecie Wojewódzkim PPR w Białymstoku, a następnie KW PZPR.

Ostatnią grupą materiałów wykorzystanych w pracy są relacje, zarówno byłych funkcjonariuszy UB, jak i świadków ich działalności. Pierwsze obejmują wspomnienia spisane przed rokiem 1990, przechowywane obecnie w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku i w Archiwum Państwowym w Białymstoku oraz wyjaśnienia i relacje spisane w materiałach prowadzonych przeciwko nim śledztw. Drugie, to przede wszystkim

wspomnienia Zygmunta Błażejewicza, żołnierza zbrojnego podziemia działającego m.in. na terenie powiatu bielskiego¹.

Należy podkreślić, że autorzy wykazali rzetelne podejście do wykorzystanych materiałów źródłowych. Potrafiли krytycznie spojrzeć na zawarte w nich informacje, a w miarę możliwości konfrontowali je ze źródłami o innej proveniencji. Nie ulegli „magii” dokumentów archiwalnych, lecz nad nimi panowali.

W książce wykorzystano blisko 120 publikacji w różny sposób nawiązujących do podjętej problematyki. Warto zauważyć, że wprawdzie rzetelne badania nad funkcjonowaniem aparatu represji w północno-wschodniej Polsce podjęto po 1990 r., to jednak książka T. Danileckiego i M. Zwolskiego jest pierwszą monografią lokalnego Urzędu Bezpieczeństwa funkcjonującego w tej części kraju.

Trzy rozdziały pracy napisane zostały w układzie problemowym. Jeden z rozdziałów – trzeci, poświęcony zwalczaniu struktur konspiracji zbrojnej, ma układ chronologiczny. Rozdział pierwszy pracy zatytułowany „Powiat Bielsk Podlaski w latach 1944–1956” ma charakter rozdziału wstępnego. Zgodnie z zapowiedzią autorów miał on ukazywać „specyfikę terenu, na którym działała opisywana placówka UB” (s. 14). Autorzy zawarli w nim opis wkraczania sił sowieckich na teren późniejszego powiatu bielskiego wojsk Armii Czerwonej oraz kształtowanie się granic administracyjnych powiatu. W skrócie przedstawili w nim także instalowanie się aparatu władzy, który stanowili zarówno przybyli do Bielska w sierpniu 1944 r. delegaci Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, utworzony w październiku 1944 r. tymczasowy Komitet Powiatowy PPR, jak również stanowiący rzeczywistą władzę w powiecie sowiecki komendant wojenny. Zwięźle opisali także moment likwidacji struktur administracyjnych polskiego państwa podziemnego w Bielsku Podlaskim. W rozdziale pierwszym ukazana została struktura narodowościowa oraz liczba ludności powiatu. Dane te obejmowały jedynie 1945 r. Wyraźnie zabrakło tutaj informacji z kolejnych lat. Sądzę także, że tytuł rozdziału pierwszego sformułowany został zbyt ogólnie i trochę może rozczarować Czytelnika. Bowiem sugeruje znacznie „bogatszy” od przedstawionego w rozdziale opis powiatu. Zrozumiałe natomiast jest, że wstępny charakter tego rozdziału i pewne ograniczenia ilościowe nie pozwalają na rozbudowanie treści. Korzystne dla publikacji byłoby także ukazanie krótkiej specyfiki gospodarczej terenu na tle innych powiatów województwa.

¹ Z. Błażejewicz, *W walce z wrogami Rzeczypospolitej. Partyzanckie wspomnienia z Wileńszczyzny i Podlasia*, Zwierzyniec – Rzeszów 2003.

Ciekawym źródłem do tej części pracy mogła być prasa lokalna zupełnie niewykorzystana w książce². Podjęcie tematyki gospodarczej wydaje się uzasadnione, ponieważ autorzy w rozdziale czwartym opisali problemy związane z walką PUBP w Bielsku Podlaskim z sabotażem w przemyśle.

Zasadniczą część pracy rozpoczyna rozdział drugi zatytułowany „Powstanie i rozwój Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w powiecie Bielsk Podlaski w latach 1944–1956”. Autorzy podjęli tutaj zagadnienia związane z obsadą personalną UB w Bielsku Podlaskim w latach 1944–1956. Przedstawili trudności z obsadą kadrową urzędu, który w 1945 r. zasililo „czterdziestu członków” KP PPR w Bielsku Podlaskim. Danilecki i Zwolski doszli do interesujących wniosków. Wynika z nich, że przez cały okres istnienia PUBP w obsadzie personalnej dominowali Białorusini. Przy czym kadre dowódczą urzędu w zdecydowanej większości stanowili Polacy, którzy zwykle, w przeciwieństwie do funkcjonariuszy pochodzenia białoruskiego, pochodzili spoza powiatu bielskiego. Autorzy książki zdecydowali się także na postawienie trudnego pytania o motywacje osób podejmujących pracę w UB. W odpowiedzi stwierdzili, że w początkowym okresie głównym motywem rozpoczynania pracy w UB były „przekonania polityczne” (s. 36). Na podstawie szczegółowej analizy życiorysów funkcjonariuszy UB wywnioskowali także, że „niemal każdy, kto zdecydował się na pracę w UB, brał pod uwagę korzyści materialne” (s. 38).

W rozdziale trzecim książki zatytułowanym „Zwalczanie struktur konspiracji zbrojnej” autorzy przedstawili działania podejmowane przeciw „konspiracyjnym organizacjom niepodległościowym” działającym na terenie powiatu bielskiego. Jak już wspomniano, rozdział ten ma charakter chronologiczny i składa się z pięciu podrozdziałów z czytelnymi i logicznymi cezurami wynikającymi ze specyfiki działalności UB i zmian zachodzących w strukturze podziemia. Autorzy wykazali, że oba te elementy były ze sobą ściśle powiązane. Jednym z pierwszych etapów działalności operacyjnej PUBP w Bielsku Podlaskim, przedstawionym w podrozdziale „Wrzesień 1944 – maj 1945”, miało być wykorzystanie i wzbogacenie informacji znajdujących się posiadaniu Sowietów. Zadaniem funkcjonariuszy PUBP było werbowanie do współpracy miejscowej ludności i członków podziemia. Pierwsze akcje, mające na celu rozbięcie zbrojnego podziemia, na terenie po-

² Do lutego 1947 r. w województwie białostockim KW PPR wydawał swoje pismo – „Jedność Narodową”. Do września 1951 r. ukazywało się wydanie białostockie „Trybuny Ludu”, a 1 września 1951 r. pojawił się organ prasowy KW PZPR w Białymstoku – „Gazeta Białostocka”.

wiatu bielskiego przeprowadzili żołnierze NKWD, funkcjonariusze Smiersza i NKGB BSSR. W grudniu 1944 r. PUBP w Bielsku Podlaskim zorganizował operacje, w których wykorzystano stacjonujące w powiecie wojska Armii Czerwonej i NKWD. W styczniu 1945 r. rozpoczęły działalność grupy operacyjne złożone z sił UB, MO i WP. Wraz z rozpoczęciem styczniowej ofensywy Armii Czerwonej w 1945 r. i odejściem oddziałów sowieckich na front spadła skuteczność PUBP, wzrosła natomiast aktywność oddziałów podziemia. W kwietniu 1945 r. do Bielska Podlaskiego został skierowany batalion Wojsk Wewnętrznych NKWD, a następnie jednostki KBW.

Kolejny podrozdział obejmuje okres czerwiec – grudzień 1945 r. W czerwcu 1945 r. rozpoczęto masową akcję likwidacji „bandytyzmu” pod kierownictwem Głównej Komisji Politycznej dla spraw Walki z Bandytyzmem. Jak przedstawiono w książce, PUBP w Bielsku Podlaskim nie był w stanie realizować wyznaczonych zadań bez pomocy jednostek NKWD i Wojska Polskiego. W październiku 1945 r., kiedy ponownie zabrakło tego wsparcia, aktywność i skuteczność PUBP uległa osłabieniu. Dodatkowo „działalność” PUBP paraliżował m.in. brak transportu i benzyny. Jak wykazali autorzy, osłabienie skuteczności PUBP wzmacniało podziemie niepodległościowe, które w 1945 r. – według ich opinii – „było niewątpliwym gospodarzem terenu” (s. 81).

Logiczną cezurą następnego podrozdziału („Styczeń 1946 – styczeń 1947”) był styczeń 1946 r. 10 stycznia tego roku starosta bielski podjął „regionalną próbę” – jak określili to autorzy – „spowodowania dobrowolnego «wyjścia z lasu» partyzantów” (s. 85) i wydał odezwę, w której wzywał żołnierzy podziemia do ujawnienia się przed MO lub UB. Na początek 1946 r. MBP planowało także przeprowadzić „masową pacyfikację terenów opanowanych przez partyzantkę niepodległościową” (s. 86). W powiecie bielskim akcję tę rozpoczęła 5 lutego 1946 r. grupa operacyjna nr 2 pod dowództwem płka Roberta Satanowskiego. W podrozdziale tym autorzy ukazali taktykę grup operacyjnych i „repertuar środków” stosowanych przez „władzę ludową” do zwalczania podziemia. Opisali także trudności, na jakie natrafiły oddziały pacyfikujące teren i efekty ich „pracy”. W tym ostatnim przypadku autorzy – w miarę możliwości – wykorzystali sprawozdania sporządzone przez UB i zbrojne podziemie. Wykazali przy tym krytyczne podejście do źródeł.

W czwartym podrozdziale „Luty 1947 – 1949”, obejmującym okres od wprowadzenia ustawy amnestyjnej do faktycznego pokonania zbrojnego podziemia, autorzy ukazali stosunek kierownictwa Okręgu WiN Białystok, dowództwa 6. Brygady Wileńskiej AK oraz komendanta Okręgu NZW Bia-

lystok do amnestii. Szczegółowo opisali operację „Z” skierowaną przeciwko 6. Brygadzie Wileńskiej. Wskazali także najważniejsze kierunki i priorytety działań PUBP w poszczególnych latach oraz przyczyny słabej „pracy” tej instytucji „z agenturą”.

W ostatnim, najkrótszym podrozdziale, zatytułowanym „Lipiec 1949 – 1956”, autorzy przedstawili próby podejmowane przez UB, zmierzające do rozbicia ostatnich oddziałów zbrojnego podziemia w powiecie. Opisali metody, jakie funkcjonariusze PUBP wykorzystywali w tej walce. Próbowali także odpowiedzieć na pytanie, jaka była skuteczność tych działań, wskazywali także ewentualne przyczyny niepowodzeń operacji podejmowanych przez PUBP w Bielsku Podlaskim.

Rozdział trzeci napisany został w oparciu o materiały źródłowe i opracowania dotyczące podejmowanej tematyki, wydane przede wszystkim po 1989 r. Trzeba podkreślić, że autorzy umiejętnie wykorzystali publikacje wcześniejsze³. Dotarli także do wspomnień funkcjonariusza PUBP w Bielsku Podlaskim, opublikowanych w latach 70. w tygodniku resortu spraw wewnętrznych⁴. W przypisach umieścili szczegółowe notki biograficzne żołnierzy zbrojnego podziemia.

W ostatnim, czwartym rozdziale książki, zatytułowanym „Pozostałe kierunki działań UB i metody śledcze”, autorzy w poszczególnych podrozdziałach pracy usystematyzowali zadania podejmowane przez PUBP. Jak słusznie zauważyli we *Wstępie*, znaczna ilość rozpracowywanych przez PUBP środowisk była dowodem antykomunistycznego nastawienia części społeczeństwa, ale też braku „jednego silnego wroga, jakim było początkowo podziemie niepodległościowe” (s. 15).

Autorzy szczegółowo opisali zaangażowanie funkcjonariuszy PUBP w Bielsku Podlaskim w „zwycięskie” dla „władzy ludowej”, referendum i wybory do Sejmu Ustawodawczego na terenie powiatu Bielsk Podlaski. W tej części pracy przedstawili także interesujące, chociaż niezwerifikowane (z braku możliwości), „prawdziwe” wyniki referendum i wyborów do Sejmu Ustawodawczego na terenie powiatu. Jeżeli wierzyć danym przygotowanym w KW PPR, interesujący był „prawdziwy” rezultat wyborów ze stycznia 1947 r. w powiecie Bielsk Podlaski. Poparcie dla partii Bloku Demokratycznego we wspomnianych wyborach na terenie powiatu wynosiło aż 72%.

³ H. Majecki, *Reakcyjne podziemie na Białostocczyźnie w latach 1944–1956*, Białystok 1979.

⁴ L. S. Konarski, *Czas znaczonej krwi*, „W służbie narodu”, 1976, nr 25.

Możemy zgodzić się z autorami, że istotny wpływ na te wyniki miały działania PUBP.

Powiat bielski miał wiejski charakter. Dlatego stałym obiektem zainteresowania PUBP w Bielsku Podlaskim byli chłopci. Jak dowodzili autorzy, działania funkcjonariuszy UB na tym terenie były analogiczne do innych obszarów wiejskich na terenie kraju. Obejmowały one przede wszystkim akcje ściągania kontyngentów oraz działania zmierzające do wprowadzenia kolektywizacji. W tym zakresie T. Danilecki i M. Zwolski skrupulatnie przedstawili różne rodzaje aktywności funkcjonariuszy PUBP na terenie powiatu.

Okazuje się, że nawet w typowo wiejskim powiecie UB walczyło z sabotażem w przemyśle. Jednakże, jak uzasadniali autorzy, PUBP w Bielsku Podlaskim traktował te zadania drugorzędnie.

Z uwagi na wielowyznaniowy charakter powiatu bielskiego interesujące były działania PUBP w Bielsku Podlaskim wobec Kościołów i wyznawców poszczególnych religii w powiecie. Autorzy z oczywistych powodów skupili się przede wszystkim na walce PUBP z Kościołem katolickim. Mniej obszernie przedstawili także stosunek UB do Kościoła prawosławnego oraz wyznawców innych religii: baptystów i świadków Jehowy.

Autorzy oddzielne podrozdziały poświęcili „rozpracowaniu partii politycznych” oraz „środowisk szkolnych i zwalczaniu konspiracyjnych organizacji młodzieżowych”. W obu przypadkach przedstawili szczegółowe przykłady działalności funkcjonariuszy PUBP.

Kolejnym rodzajem aktywności PUBP w Bielsku Podlaskim, ujętym w pracy, była „walka z «propagandą szeptaną»”. Autorzy wymienili najbardziej popularne, nie tylko w powiecie bielskim, informacje powtarzane w formie plotek. Następnie wskazali przykłady z terenu powiatu oraz podali konsekwencje, jakie dotknęły autorów plotek. Interesujące, że o absurdalnym charakterze wielu zarzutów stawianych za tzw. szeptankę przekonany był także zastępca szefa WUBP w Białymstoku.

W ostatnim podrozdziale przedstawione zostały „metody śledcze” stosowane w PUBP w Bielsku Podlaskim. Autorzy ukazali procedury, jakim poddany był aresztowany, scharakteryzowali areszt, który znajdował się na terenie siedziby PUBP. Opisane zostały także przykłady nadużywania władzy przez funkcjonariuszy PUBP oraz kary, jakim zostali poddani uznani za winnych. W tej części pracy autorzy umieścili także interesujące informacje o miejscach egzekucji i składania zwłok ofiar PUBP w Bielsku Podlaskim. W treści pracy powoływali się przy tym na nieopatrzone przypisami, nieokreślone bliżej, a więc mało wiarygodne, relacje, np. „Kilka relacji wspomina...” (s. 178).

Z lektury prezentowanej książki PUBP w Bielsku Podlaskim jawi się nam jako instytucja nieudolna i nieskuteczna. Obraz ten jest zgodny z wnioskami, jakie zawarli w *Podsumowaniu* autorzy, którzy trafnie zauważyli, że do 1947 r. „PUBP nie był w stanie sprawnie kierować przez dłuższy czas akcjami obejmującymi cały powiat” (s. 182). Natomiast „walka z usiłującymi przetrwać, niewielkimi grupami partyzanckimi zajęła PUBP następne dziewięć lat” (s. 182). Po 1948 r. PUBP w Bielsku Podlaskim nie był także w stanie uporać się z „najważniejszym zadaniem” UB, jakim była kolektywizacja. Jednakże PUBP i jej funkcjonariusze dysponowali niemal nieograniczoną władzą. Jak zauważyli autorzy, stawiało ich to „ponad kierowniczymi strukturami PPR/PZPR i administracji w powiecie” (s. 183).

Wydaje się jednak, że wniosek ten, choć zapewne zgodny z rzeczywistością, nie został rozwinięty w pracy. Warto w tym miejscu zauważyć, że autorzy niejednokrotnie wskazywali na relacje zachodzące pomiędzy strukturami wojewódzkimi i powiatowymi PPR/PZPR a PUBP w Bielsku Podlaskim. Jednakże interesujące, chociaż zapewne niełatwe, byłoby wskazanie rzeczywistej zależności oraz dokonanie oceny relacji między I sekretarzem KP PPR/PZPR, czy nawet I sekretarzem KW PPR/PZPR, a PUBP w Bielsku Podlaskim. Teoretycznie, PUBP uzależniony był od I sekretarza KP PPR/PZPR. W pewnym stopniu związki te wyjaśnia fakt, że struktury partyjne PUBP podlegały Komitetowi Powiatowemu PPR/PZPR. I sekretarz KP PPR/PZPR podlegał zaś I sekretarzowi KW PPR/PZPR. Natomiast stopień upartyjnienia aparatu bezpieczeństwa był bardzo wysoki⁵. Otwarte

⁵ Zgodnie ze Statutem PPR: „Komitet Powiatowy kieruje całokształtem działalności powiatowej organizacji partyjnej, kieruje redakcją partyjnej gazety powiatowej, dysponuje kadrami partyjnymi, zarządza majątkiem i kasą partyjną”, zob. *Statut Polskiej Partii Robotniczej uchwalony w Lublinie w dniach 6–13.XI.1945 r.*, <http://dziedzictwo.polska.pl/katalog/slide> (09.05.2009); w Statucie PZPR zapisano: „Najwyższą władzą powiatowej organizacji partyjnej jest Konferencja Powiatowa, a w okresie między konferencjami – Komitet Powiatowy. (...) Do prowadzenia bieżącej pracy partyjnej Komitet Powiatowy wybiera egzekutywę w składzie 7–11 członków w tym pierwszego i drugiego sekretarza, (...) Komitet Powiatowy kieruje całokształtem pracy powiatowej organizacji partyjnej, rozporządza kadrami partyjnymi na swoim terenie, zarządza majątkiem i kasą partyjną”; zob. *Deklaracja ideowa PZPR. Statut PZPR*, Warszawa 1950, s. 77 i nast.; także: „Komitet powiatowy kieruje całokształtem pracy powiatowej organizacji partyjnej, zapewnia wykonanie uchwał i dyrektyw partii, podejmuje uchwały o utworzeniu podstawowych organizacji partyjnych, kieruje ich działalnością, prowadzi ewidencję członków partii, zapewnia warunki swobodnego rozwoju krytyki oraz wychowanie członków partii w duchu nieprzejednanej walki z wszelkimi brakami i zaniedbaniami...”; zob. *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej uchwalony przez II Zjazd PZPR* (bmw), 1950, s. 90 i nast.

pozostaje pytanie, czy I sekretarz KW PZPR, a na terenie powiatu I sekretarz KP PZPR, kontrolował PUBP w Bielsku Podlaskim. Problem ten podejmowała uchwała KC PZPR w sprawie pracy organów bezpieczeństwa publicznego oraz wzmocnienia kontroli partii nad działalnością tych organów ze stycznia 1955 r. Według diagnozy KC PZPR, wypaczenia w działalności organów bezpieczeństwa były efektem braku „właściwego rozumienia kierowniczej roli partii”⁶.

W aneksie autorzy umieścili bardzo interesujące materiały – „obsadę stanowisk szefów i zastępców szefów PUBP/PU ds. BP w Bielsku Podlaskim (1944–1956)” oraz obsadę personalną PUBP z lat 40., a następnie PU ds. BP w Bielsku Podlaskim z 1956 r. Warto zauważyć, że nie ograniczyli się do przedstawienia listy nazwisk szefów i pracowników UB, ale sporządzili biogramy opracowane na podstawie teczek osobowych i dostępnych publikacji.

W tej części pracy przedstawiony został również interesujący „Opis aresztu PUBP sporządzony w październiku 1946 r. przez wywiad WiN”, opatrzone przypisami autorów. Ponadto w aneksie umieszczono „Fragmenty meldunku Komendy Obwodu WiN Bielsk Podlaski ze stycznia 1946”, „Pismo kierownika WUBP w Białymstoku Tadeusza Piątkowskiego do Wojewody Białostockiego Stefana Dybrowskiego” oraz fragmenty artykułu z tygodnika resortu spraw wewnętrznych „W służbie narodu”, poświęconego sowieckiemu doradcy PUBP w Bielsku Podlaskim, majorowi Wasilijowi Grabce. We wszystkich tych materiałach autorzy umieścili przypisy z uwagami. Aneks zamyka bardzo ciekawy „Fragment uchwały VII Konferencji Powiatowej KP PZPR w Bielsku Podlaskim z 10 grudnia 1956 roku”. W istocie, ten krótki tekst poniekąd ukazuje specyfikę powiatowej bielskiej organizacji partyjnej. Niespełna dwa miesiące po wydarzeniach października 1956 r. w Polsce, delegaci na Konferencję Powiatową KP PZPR w Bielsku Podlaskim postulowali: „chcemy więc, żeby nasza prasa, a w szczególności prasa partyjna poruszała te problemy, które świadczą o tym, co osiągnęliśmy, żeby stanowisko Komitetu Centralnego w tej sprawie znalazło szersze niż dotychczas naświetlenie, żeby znalazły naświetlenie nie tylko wypaczenia naszych organów państwowych, np. byłego Ministerstwa i Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego, lecz także te niezbędne kroki, jakie poczyniły te organy w celu utrzymania władzy ludowej w Polsce” (s. 247).

⁶ *Uchwała w sprawie pracy organów bezpieczeństwa publicznego oraz wzmocnienia kontroli partii nad działalnością tych organów*, [w:] *Uchwały Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Od II do III Zjazdu* (bmv), 1959, s. 47.

Na końcu książki, po *Bibliografii* oraz indeksach nazwisk i miejscowości, autorzy dołączyli fotokopie protokołu ślubowania funkcjonariusza PUBP w Bielsku Podlaskim, mapę powiatu bielskiego, plan Bielska Podlaskiego z zaznaczeniem siedziby UB, wykonany przez wywiad WiN, oraz zdjęcia funkcjonariuszy PUBP w różnych sytuacjach.

Książka Tomasza Danileckiego i Marcina Zwolskiego *Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim (1944–1956)*, jest ważną i godną uwagi pozycją. Autorzy odważyli się podjąć trudny temat, zarówno ze względu na specyfikę badanej instytucji, jak obszar jej działania. Ustalenia dokonane w prezentowanej publikacji znacząco wzbogacają naszą wiedzę o mechanizmach powstawania i funkcjonowania aparatu represji w wymiarze regionalnym. W mojej ocenie najciekawszą częścią pracy są przemyślenia dotyczące tworzenia urzędu, struktury narodowościowej funkcjonariuszy UB oraz motywów podejmowania przez nich pracy. Książka uzupełnia serię pozycji obejmujących funkcjonowanie powiatowych urzędów bezpieczeństwa w kraju⁷ i – miejmy nadzieję – stanowi początek opracowań poświęconych tej problematyce w województwie białostockim.

Artur Pasko

⁷ D. Iwaneczko, *Urząd Bezpieczeństwa w Przemyślu 1944–1956*, Rzeszów 2004; P. Chmielowiec, *Urząd Bezpieczeństwa w Łańcucie 1944–1956*, Rzeszów 2006; idem, *Urząd Bezpieczeństwa w Brzozowie 1944–1956*, Rzeszów 2008; R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa w powiecie Lwówek Śląski: (1945–1956)*, Wrocław 2006; idem, *Urząd Bezpieczeństwa w Lubinie (1945–1956)*, Lubin 2007.